

ОРУЖАНЕ СНАГЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ОПЕРАЦИЈАМА ХУМАНИТАРНОГ РАЗМИНИРАЊА

Ненад В. Ковачевић¹

Дејан Д. Благовчанин²

Александар М. Милић³

Достављен: 27.8.2025.

Језик рада: Српски

Кориговано: 25.9.2025.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 13.10.2025.

DOI број: 10.5937/vojdela2503071K

Апстракт: Деструктивно деловање на људску популацију заједничка је карактеристика свих ратова кроз историју човечанства, и то не само у току њиховог трајања него и дуго након престанка борбених дејстава. Једна од „најподмуклијих“ заоставштина рата (савременог доба) јесу мине и неексплодирана убојна средства. Многе земље на чијим су територијама извођена борбена дејства суочавају се са овим проблемом. Овај проблем је специфична претња безбедности јер је истовремено опасност за људе, животну средину и природна и материјална и друга добра, али и латентни узрок друштвено-економских штетности по друштво у целини. Када је у питању простор Југоисточне Европе, Босна и Херцеговина је у самом врху по броју заосталих мина и неексплодираних убојних средстава. Циљ рада је презентовање искуства из праксе у вези са етиологијом противминског деловања и капацитета Босне и Херцеговине за извођење операција хуманитарног разминирања као сегмента противминског деловања. Тежиште у раду је на објашњењу једног дела (војни сектор) јединственог система успостављеног на нивоу Босне и Херцеговине, а усмереног на решавање проблема заосталих мина и неексплодираних убојних средстава. Следствено томе постављена је полазна хипотеза: „Капацитети оружаних снага Босне и Херцеговине омогућавају извођење операција хуманитарног разминирања“. У раду су коришћене посебне научне методе: индукције–дедукције, анализе–синтезе и дефиниције–класификације.

¹ Универзитет одбране у Београду, Војна академија, Београд, Република Србија, Е-mail: inz.84kula@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0840-0063>

² Универзитет одбране у Београду, Школа националне одбране „Војвода Радомир Путник“, Београд, Република Србија

³ Универзитет одбране у Београду, Војна академија, Београд, Република Србија, <https://orcid.org/0000-0002-1342-7332>

Кључне речи: *мине, операције хуманитарног разминирања, оружане снаге Босне и Херцеговине*

Увод

Борба против мина и неексплодираних убојних средстава (у даљем тексту НУС) представља комплексан и превасходно економски веома захтеван задатак за све земље које се суочавају са овим проблемом. Сходно томе земље чија је територија контаминирана минама и НУС посебну пажњу посвећују успостављању и развијању капацитета за борбу против мина и НУС, односно противминског деловања као комплексног процеса који инкорпорира активности свих субјеката и снага који имају капацитете за његову реализацију. Противминско деловање подразумева не само физичко уклањање мина и НУС са територије (хуманитарно разминирање) већ обухвата и један шири аспект који укључује бригу о људима, животној средини и природним и материјалним и другим добрима, односно о последицама које мине и НУС остављају на њих.

Искуства из праксе у вези са противминским деловањем показала су: (1) да се деловање мина и НУС не може контролисати и (2) да се мине и НУС могу уклонити само изузетно сложеним и дуготрајним процесом разминирања, а који је последично и веома скуп. Овде је важно напоменути да је и само појмовно одређење мина изгубило војна обележја, јер у садашњем појмовном одређењу мина доминира друштвени карактер превасходно везан за проблем који је настао као последица њиховог деловања (Ковачевић, 2015: 197). Управо је противминско деловање један од кључних изазова постконфликтног опоравка и изградње земаља које су партиципирале у рату.

Такође, битно је истаћи да се проблем у вези са минама и НУС треба третира-ти са стратешког нивоа одлучивања свих земаља које партиципирају у оружаним сукобима (било као учесници или посредници), а посебно земаља на чијим територијама се изводе борбена дејства, превасходно из два разлога. Први разлог је тај што се током извођења борбених дејстава употреба мина из хуманих разлога, односно због последица рањавања које њихова употреба оставља на активне и пасивне учеснике борбених дејстава, треба свести на минимум. Други разлог је што се тек окончањем извођења борбених дејстава стварају услови за сагледавање обима проблема у вези са минама и неексплодираним убојним средствима. Доказ за наведену тврдњу је оружани сукоб у Украјини, где су мине једно од највише коришћених средстава за уништавање људских и материјалних ресурса обе стране, посебно због статичног, односно рововског начина вођења борбених дејстава, а да ће се последице њихове употребе тек моћи сагледати по окончању оружаних сукоба на територији те земље.

Босна и Херцеговина (у даљем тексту БиХ) спада у ред држава на чијим територијама су извођена борбена дејства високог интензитета, а једна од њихових последица су заостале мине и неексплодирана убојна средства. Тридесет година након завршетка рата БиХ се налази међу десет минама и НУС најзагађенијих држава на свету, а прва је земља у југоисточном делу европског конти-

нента. Преко пола милиона становника БиХ још увек је непосредно изложено опасности заосталих мина и неексплодираних убојних средстава.

Босна и Херцеговина је у протеклих 30 година на нивоу државе развила посебан модел противминског деловања, који се састоји из цивилног и војног дела. Овакав модел противминског деловања где равноправно партиципира цивилни и војни сектор није честа појава у свету. Сходно полазној хипотези тежиште у раду је на приказу војног сектора, у циљу утврђивања његових капацитета за вођење противминског деловања, конкретно операција хуманитарног разминирања.

Утицај мина и неексплодираних убојних средстава на безбедност Босне и Херцеговине

Национална безбедност, са фокусом на заштиту државе, постаје људска безбедност, која на прво место ставља човека и заједницу ради смањења, превенције и елиминисања минског ризика и стварања безбедног окружења за живот и рад грађана БиХ (Ustav Bosne i Hercegovine, 2009: 3/1). Проблем мина и НУС у БиХ представља један од примарних безбедносних изазова са којима се БиХ суочава три деценије након окончања оружаног сукоба. Наслеђе из периода 1992–1995. године и даље има директне последице по животе грађана, економски развој и свеукупну стабилност државе. Током рата на територији БиХ постављено је преко милион мина и других експлозивних направа (Lisica, 2006: 45).

Према првој процени Центра за уклањање мина у БиХ, сумњива опасна површина на мине и НУС у БиХ износила је 8,2% од укупне површине Босне и Херцеговине (<https://www.bhmac.org/trenutna-minska-situacija-plan-izvjestaj>). Иако је процес разминирања започео одмах по окончању оружаних сукоба, темпо је био спор а ресурси ограничени, што је условило да се и данас, тридесет година касније, БиХ убраја међу најугроженије земље у свету када је реч о контаминираним минама и неексплодираним убојним средствима.

Процењује се да и даље око 900 km² територије, у више од 100 општина, носи ризик од мина и неексплодираних убојних средстава (*Ibidem*). Више од пола милиона људи живи у близини ових опасних зона, што директно утиче на њихову безбедност и слободу кретања. Минска поља ограничавају коришћење природних ресурса, обрадивог земљишта и шума, те значајно утичу на квалитет живота, нарочито у руралним срединама где је пољопривреда основна делатност. Поред тога, присуство мина и НУС представља велику препреку за изградњу инфраструктуре, развој туризма и стране инвестиције. Сходно томе, мински проблем није само безбедносни већ и економски и хуманитарни.

Трагично је што минама и НУС угрожене зоне и даље односе животе. Од краја рата до данас страдало је више од 600 особа, а више од 1.700 их је повређено (*Ibidem*). Жртве су често цивили, укључујући децу, али и деминери, пољопривредници и случајни пролазници. Страх од мина и НУС присутан је у свакодневном животу људи, што доприноси осећају несигурности и нарушава поверење у способност институција да обезбеде основну заштиту. Доказ је и догађај од 30. августа 2025. године када је у насељу Хоџићи, општина Добој, деветнаесто-

годишњи младић страдао од последица рањавања активирањем мине, коју је активирао приликом уласка у обележено минско поље како би вратио стоку која је ту ушла. Следствено томе, јасно је да је проблем мина и НУС и 30 година од завршетка оружаног сукоба у БиХ и даље актуелан и релевантан.

Мине и НУС, као наслеђе прошлости, и даље представљају конкретну, примарну претњу која утиче на све аспекте безбедности у БиХ, од личне и хуманитарне, преко економске, па све до политичке. Докле год и једно дете не може сигурно да се игра, или пољопривредник не може да обради своју њиву, не може се говорити о потпуној безбедности и нормализацији живота у земљи, односно мине и НУС представљају изазов, ризик и претњу безбедности. Решавање овог проблема није само техничко питање разминурања, већ треба да буде интегрисано у ширу стратегију изградње поверења, стабилности и дугорочног развоја Босне и Херцеговине (Kukuruzović, 2015: 13).

Изазов који овај проблем носи није само хуманитарне природе. У контексту шире безбедности, минама и НУС контаминирани подручја представљају фактор нестабилности и потенцијал за безбедносне инциденте, нарочито у кризним ситуацијама или у случају природних непогода, када би приступ погођеним теренима могао бити додатно отежан. Битно је истаћи да БиХ нема стратешка документа из области безбедности (Стратегију националне безбедности и Стратегије одбране), што додатно отежава системски приступ решавању проблема противминског деловања. Без јасне државне визије и координације различити актери, од локалних заједница до међународних организација, делују у фрагментима, што умањује ефикасност и брзину процеса деминурања (Kovačević et al., 2018: 255).

Следствено томе, изостанак јединственог државног одговора на претњу мина и НУС може се тумачити и као институционални ризик. Недефинисани приоритети унутар безбедносне политике додатно се компликују политичким тензијама и нефункционалношћу институција. То ствара простор за дугорочну изложеност становништва непосредним опасностима и подрива поверење у способност државе да обезбеди основну заштиту својих грађана.

У условима глобалних промена безбедносног амбијента, као што су све чешће природне непогоде или миграције, опасности од мина и НУС-а добијају нову димензију (Ковачевић et al., 2017: 49). Климатске промене, поплаве и клизишта могу померати или откривати минска поља, што носи непредвидиве ризике. У одсуству националних стратегија, а последично и акционих планова, одговор на овакве ситуације остаје реактиван и ограничен, уместо да буде проактиван, превентиван и интегрисан у шире политике управљања ризицима.

Етиологија противминског деловања

Објашњење етиологије противминског деловања намеће његово појмовно одређење. Противминско деловање чине активности којима се настоје ублажити социоекономске и еколошке последице минираности и не бави се само разминурањем већ и људима, животном средином и природним и материјалним и другим добрима, те последицама које контаминираност ове врсте на њих оставља.

Циљ противминског деловања је умањити ризик од мина и НУС на ниво који ће омогућити безбедан живот, у ком контаминација минама и НУС неће представљати препреку за развој друштва у целини, те о којем ће се водити рачуна о потребама жртава (Beridan et al., 2012: 25).

Противминско деловање састоји се од пет међусобно повезаних компоненти: (1) хуманитарно разминирање, (2) упозоравање на опасност од мина и НУС, (3) помоћ жртвама, укључујући њихову рехабилитацију и реинтеграцију, (4) уништавање залиха мина и НУС и (5) заступање политике против употребе противпешадијских мина (International mine action standards, 2003: 23). Поред ових компоненти, проводи се низ активности којима се обезбеђује висока ефикасност, квалитет и стабилност процеса, као што су процена минске ситуације, постављање приоритета, управљање квалитетом и информацијама и обука (Lisica et al., 2021: 54).

Хуманитарно разминирање је најстарија, а по обиму ангажованих финансијских, материјалних и људских ресурса доминантна противминска делатност. Међународни стандарди је дефинишу као скуп активности које воде уклањању опасности од мина и НУС, укључујући чишћење, техничко извиђање, израду карата, обележавање, документацију након чишћења, повезивање противминских акција у угроженој заједници и примопредају очишћене површине. Противминско деловање могу спроводити различити типови организација: невладин сектор, комерцијалне компаније, национални тимови минског акционог центра или војне јединице (Ibrišimović et al., 2011: 17).

У пракси се често све активности везане за противминско деловање називају хуманитарно разминирање или само разминирање, што је производ како недовољног познавања предметне проблематике, тако и доминантног учешћа хуманитарног разминирања у процесу противминског деловања. Конкретан рад на терену, превасходно у виду прикупљања информација о сумњивим површинама, рада на картама, формирања базе података, а касније изласка на лоциране површине примењујући одговарајуће методе рада, до предаје разминиране површине локалним властима, без дилеме представља комплексан и одговоран посао (Kovačević, 2018: 667).

Упозоравање на опасност од мина и НУС је компонента противминског деловања која има за циљ умањивање ризика од мина и НУС на прихватљив ниво, који ће омогућити безбедност за људе, животну средину и природна и материјална и друга добра. Основни циљ је да се кроз едукацију, информисање путем медија или директним контактом са ризичним циљним групама подигне свест о опасности од мина, смањи могућност нових несрећа и укаже на дугорочност опасности од мина и НУС (Lisica et al., 2021: 240-241).

Од почетка рата до данас у Босни и Херцеговини је највише страдалих мушкарца у доби 19–39 година који свесно улазе у минирана подручја, они чине 64,42% свих жртава и најугроженија су група. Деца млађа од осамнаест година чине 8,06% жртава. Евидентно је да, и поред интензивних активности упозоравања на опасност од мина и НУС, у БиХ из разних разлога више од 7% жртава свесно улази у миниране површине. Незапосленост и борба за обезбеђење средстава за егзистенцију домаћинства у којем нико не остварује редовне приходе скоро су најчешћи разлози за улажење у забрањену и ризичну зону где се

догађају мински инциденти (<https://www.rcsbh.org/bs/programi-rcsbh-bs/upozoravanje-na-opasnost-od-mina>).

Управо због значаја које има упозоравање на мине и НУС у укупном противминском деловању, развијена је посебна Стратегија противминског дјеловања у БиХ⁴ (у даљем тексту Стратегија), у којој је један од стратешких циљева успостављање трајних и одрживих образовних капацитета за имплементацију упозоравања на мине у образовном систему БиХ. Један од оперативних циљева Стратегије је и укључивање програмских садржаја из области упозоравања на опасност од мина и НУС у редовни образовни систем у основне и средње школе, као и израда приручника за ученике, наставнике, као и наставних средстава. Упозоравање на опасност од мина никако не треба потценити као активност противминског деловања у односу на хуманитарно размињање, иако у пракси изгледа мање захтевно, па и ефективно. (<https://www.bhmac.org/wp-content/uploads/2025/09/Strategija-protivminskog-djelovanja-BiH-revidirani-dokument-za-period-2025-2027.-godina-bosanski-jezik.pdf>)

Помоћ жртвама мина, укључујући рехабилитацију и реинтеграцију, свеобухватан је процес који укључује медицинску, психолошку, друштвену и економску компоненту. Његов циљ је потпуна социоекономска реинтеграција жртава мина и НУС у друштво (Lisica et al., 2021: 240-241). Дакле, ова противминска акција има за циљ санирање последица активирања мина и НУС. У последње време показује се да већи значај има реинтеграција жртава мина и НУС у друштво у односу на медицински аспект проблема.

Ово посебно долази до изражаја у Африци, односно деловима света где постоје одређене предрасуде и сујеверја која изопштавају жртве мина и НУС из друштвених заједница. У БиХ, као једна од мера повећања доступности медицинских помагала, центри за ментално здравље удружени са центрима за основну рехабилитацију размештени су на 62 локације и пружају пацијентима бесплатну медицинску помоћ. Формирано је седам „клиника бола“, а преко стотину медицинских радника обучено је за пружање помоћи. Протезе су доступне свима и држава даје свој допринос у њиховом плаћању (Nikolić, 2006: 14).

Уништавање залиха противпешадијских мина представља устаљење процедуре физичког уништавања мина и НУС које воде према перманентном смањивању државних залиха експлозивних средстава. Овај процес обично се решава брзо и ефикасно (International mine action standards, 2003: 23).

Заступање политике против употребе противпешадијских мина односи се на јавну подршку, препоруку или позитиван публицитет ради уклањања или барем ублажавања опасности од мина. Индиректне економске последице ратова, па тако и рата у БиХ, јесу изгубљена инострана тржишта, драстично технолошко и научно заостајање, лоши извозни резултати, али и проблеми заосталих мина и НУС у превасходно еколошком смислу, као и проблеми који ће се одрази-

⁴ Наведени документ је усвајан за одређене временске периоде, па је тако Стратегија противминског дјеловања Босне и Херцеговине, ревидирани документ за период 2025–2027, усвојена од Вијећа министара Босне и Херцеговине на 76. седници одржаној 15. априла 2025. године (<https://www.bhmac.org/strategija-protivminskog-djelovanja-2018-2025-godina>). Овде је битно истаћи да стратешки циљеви нису мењани у свим претходно усвајаним стратегијама.

ти на вишедеценијско блокирање развоја привреде посебно у области туризма и осталих привредних грана (Ibrišimović et al., 2011: 18).

Оружани сукоби различитог интензитета у периоду од 1950. године (почетак корејског рата) до данас наметнули су потребу за оснивање и развој капацитета за спровођење противминског деловања. Почетак активности које се данас називају противминским деловањем везује се за децембар 1988, када су Уједињене нације успоставиле први програм за хуманитарно разминирање у Авганистану. Овај појам одабран је како би се направила јасна разлика између уклањања мина у хуманитарне сврхе и војног уклањања мина (Hasanagić, 2009: 9). Исте године основана је прва међународна невладина хуманитарна организација за чишћење мина под називом Организација за одржавање живота у опасним подручјима (енгл. The Hazardous Area Life-Support Organization). Ова организација познатија је по абривијацији HALO Trust.

Након ове организације формирана је Саветодавна група за мине (енгл. Mines Advisory Group), која је 1989. обавила прво истраживање утицаја мина и НУС у Авганистану. Две хуманитарне организације Помоћ народа Норвешке (енгл. Norwegian People Aid) и Интернационални хендикеп (енгл. Handicap International) 1992. године у свој програм укључују противминске акције, прво у Камбоџи, а након тога и у другим земљама захваћених овим проблемом. Управо из овог времена датира термин противминске акције (деловање), када су канадски инжињерци предложили да се државно тело Камбоџе за управљање и координацију активности у вези са уклањањем мина назове Камбоџански центар за минске акције (енгл. Cambodian Mine Action Centre). Након камбоџанског центра, сличан назив у енглеској варијанти преузела је већина новооснованих државних центара за противминске акције (деловање). Следствено томе Центар за уклањање мина у Босни и Херцеговини у енглеској верзији назива се *Bosnia and Herzegovina Mine Action Centre*, или скраћено *BHMAC*, представља државну агенцију за управљање противминским дјеловањем у БиХ и налази се под Министарством цивилних послова БиХ. Након Заливског рата почињу се оснивати и комерцијалне организације за хуманитарно разминирање, које своје прве послове добијају у Кувајту. Први међународни стандарди за операције хуманитарног чишћења мина публикују се 1997. године, а први међународни водич за едукацију о подизању свесности о опасности мина и НУС већ наредне године (Lisica, 2006: 50).

Озбиљан приступ решавању проблема заосталих мина и НУС, у виду легислативних решења, почиње са Отавском конвенцијом из 1997. године о забрани употребе, складиштења, производње и преноса противпешадијских мина и њиховом уништавању. Тај међународни споразум обично се назива Отавска конвенција, или Уговор о забрани мина, или Конвенција о потпуној забрани мина (Veridan et al., 2012: 25-26) и још увек је отворен за потписивање. У земље које нису потписале конвенцију спадају Кина, Индија, Русија, САД, Израел и обе Кореје. Дакле, конвенцију нису потписале највећи произвођачи противпешадијских мина, а неке државе сматрају мине важним делом свог одбрамбеног система. Потписивањем Отавске конвенције земље потписнице се, између осталог, обавезују да ће у датом року уклонити све противпешадијске мине у својим граница-

ма, што представља снажну међународно преузету обавезу која упућује земље потписнице на озбиљан приступ и развој система противминског деловања (Kovačević, 2017: 189).

Уједињене нације препознале су овај проблем као своју обавезу, па су формирале посебну службу – Сервис за противминско деловање (енгл. UN Mine Action Service – UN MAS), која се налази у Одељењу за мировне операције Уједињених нација. Та служба координира све аспекте везане за ублажавање претњи од мина и НУС. Поред UN MAS-а, а за потребе смањења утицаја заосталих мина и НУС, у Женеви је формиран Међународни центар за хуманитарно размињање (енгл. Geneva International Center Humanitarian Demining). То је стручна организација која ради на смањењу утицаја мина, касетне муниције и других експлозивних опасности (енгл. International Mine Action Standard – IMAS) и која креира међународне стандарде, а који су основа за израду државних стандарда земаља које бележе минску ситуацију и стара се о изради стандардних оперативних процедура за одређене специфичности операција противминског деловања (Hasanagić, 2009: 11).

Државе, у циљу организованог решавања проблема мина и НУС, формирају државна тела (центре). Када су у питању место и улога наведених тела у систему безбедности организациони приступи су различити. Тако је у Либану Центар за уклањање мина у саставу Министарства одбране, а војска је лидер у тим пословима, док је у Зимбабвеу војска само један од субјеката у оквиру Центра за минско деловање. До избијања сукоба у Украјини Египат је важио за минама и НУС најконтаминиранију земљу на свету, па је војска за потребе противминског деловања формирала деминерску јединицу нивоа бригаде (*Ibidem*).

Етиологија противминског деловања у Босни и Херцеговини

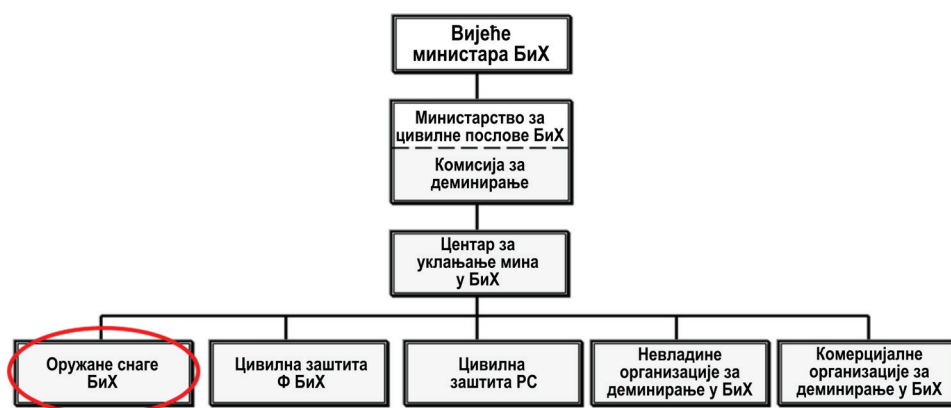
У БиХ, одмах након престанка ратних дејстава, у периоду од 1996. до 1997. године, размињање је било организовано стихијски, без прописаних процедура и потребне координације. Према одредбама „Дејтонског мировног споразума”⁵ зараћене стране биле су обавезне да уклоне сва минска поља и предају записнике о минским пољима у року од четири месеца. Међутим, схватило се да ће то представљати дугогодишњи проблем за земљу, односно да ће представљати препреку за друштвени и економски развој земље и да није могуће извршити преузете обавезе и уклонити сва минска поља у предвиђеном року.

У јануару 1996. године Савет министара БиХ затражио је помоћ Уједињених нација, а током исте године основан је ВН МАС, чији је основни задатак био успостављање националне структуре за вођење и управљање процесом хуманитарног размињања, представљање БиХ, прикупљање донаторских средстава, пружање помоћи у доношењу легислативних решења и њихово усклађивање са међународним стандардима и изради Стандарда за чишћење мина и

⁵ Анекс 1-А општег оквирног споразума за мир у БиХ, који је одобрен у Дејтону 21. 11. 1995. и потписан у Паризу 14. 12. 1995. године.

НУС у циљу системског решавања проблема минске загађености. Закључцима Лондонске конференције⁶ дефинисане су дугорочне обавезе Владе у области разминирања, усмерена је пажња на проблем мина и НУС у БиХ и подржано успостављање националне структуре у најкраћем могућем року. Као резултат тога Савет Министара БиХ основао је Комисију за разминирање Босне и Херцеговине.

Ентитетски центри преузели су одговорност за координацију минских акција у јулу 1998. године. Кроз центре за уклањање мина (државни и ентитетски) спроводио се програм уклањања мина и НУС по принципу хитног хуманитарног разминирања. Усвајање Закона о деминирању у Босни и Херцеговини од Парламентарне скупштине БиХ подстакло је трансформацију целокупног система противминског деловања (*Zakon o deminiranju u Bosni i Hercegovini*). На основу одредби тог закона аутори су израдили организациону шему противминског деловања у БиХ, која је приказана на слици 1.

Слика 1. Организација противминског деловања у БиХ
(*Zakon o deminiranju u Bosni i Hercegovini*)

Веће министара БиХ усвојило је државну Стратегију противминског деловања у првом моменту за период 2002–2009, а тренутно је на снази Стратегија противминског деловања БиХ 2018–2025. године. Стратегија противминског деловања 2002–2009. године била је документ који је представљао велики корак напред ка усмеравању и праћењу домаћих власти, донатора и других заинтересованих страна. Тренутно је у противминске акције укључено 24 деминерске организације (пет владиних организација, 12 невладиних и седам комерцијалних компанија) које су у функционалном смислу потчињене ВН МАС, како је и приказано на слици 1. Следствено наведеном, ради се у свету ретком моделу интегрисања свих расположивих ресурса државе (људских и материјалних) из војног и цивилног сектора на задацима противминског деловања. Важно је навести да је

⁶ Лондонска конференција о имплементацији мира одржана је 4. и 5. 12. 1996. године.

противминско деловање у БиХ у надлежности Министарства цивилних послова, односно Комисије за деминирање као управног органа и ВН MAC као стручног органа. (<https://www.bhmac.org/trenutna-minska-situacija-plan-izvjestaj>)

Под контролом ВН MAC успоставља се национална структура за вођење и управљање процесом хуманитарног разминирања. Као и свака управна организација, институција с циљем решавања интереса и проблема грађана, процес управљања хуманитарним разминирањем заснива се на организованом систему који актима управљања остварује постављене циљеве. Организација противминских активности заснива се на ефикасном управљању минским ризиком, кроз непрекидно процењивање, координацију, планирање и повезивање свих компоненти противминских акција у један целовит систем. Правни основ за деловање овог система је у Уставу БиХ, а његове функције и структура Законом о деминирању у БиХ и Законом о одбрани БиХ.

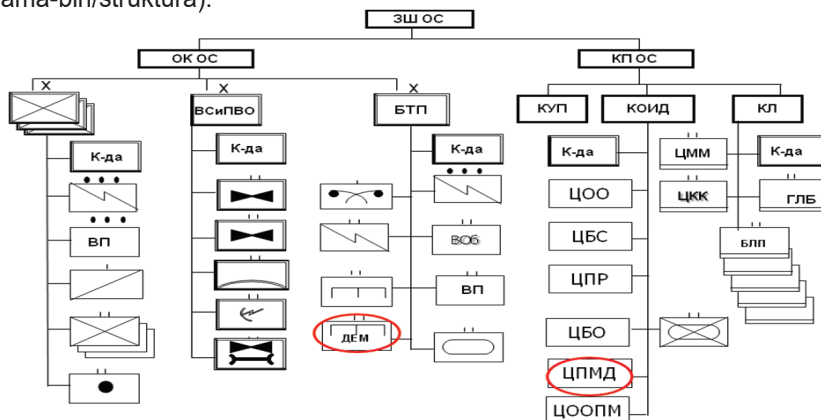
Међу субјектима укљученим у процес противминског деловања у БиХ значајно место заузимају Оружане снаге БиХ (у даљем тексту ОС БиХ), јер су по људским и материјалним ресурсима највећа деминерска организација у земљи. У сагледавању комплексности активности противминског деловања, идентификацији посебности његових чинилаца, веза између различитих субјеката као носилаца активности, управо као добар пример могу да послуже ОС БиХ, као део система успостављеног на државном нивоу и усмереног на решавање проблема заосталих мина и неексплодираних убојних средстава.

Капацитети Оружаних снага Босне и Херцеговине за извођење операција хуманитарног разминирања

У почетном периоду након завршетка борбених дејстава 1995. године тадашње ентитетске војске биле су укључене у процес разминирања тако што су вршиле искључиво војно разминирање. Успостављање и развијање структуре разминирања на ентитетском, а касније и на државном нивоу у сталном је успону. На овај начин ОС БиХ добијају веома значајно место и улогу у спровођењу противминског деловања (<http://os.mod.gov.ba/obuka-i-vojna-edukacija-u-os-bih/centri-za-obuku-i-voynu-edukaciju-os-bih/default.aspx?id=104&langTag=bs-BA>).

Када су у питању капацитети ОС БиХ за реализацију задатака из домена хуманитарног разминирања, они су организовани кроз две јединице. Битно је истаћи да ОЦ БиХ нису у организационом смислу подељене на видове и родове, већ на две целине које превасходно функционално повезују родове и службе, на: Оперативну команду ОС и Команду за подршку ОС. Прва јединица је *Деминерски батаљон*, који је у оперативном ланцу (Оперативна команда ОС), конкретно у саставу Бригаде тактичке подршке, а која је одговорна за извођење операција хуманитарног разминирања и уништавања НУС. Друга јединица је *Центар за противминско дјеловање и уништавање НУС-а*, који је у ланцу подршке (Команда за подршку ОС која се састоји из Команде за управљање персоналом,

Команде за обуку и доктрину и Команде за логистику), а у саставу Команде за обуку и доктрину (Слика 2) и одговоран је за реализацију обуке из домена хуманитарног разминирања и уништавања НУС (<http://os.mod.gov.ba/o-oruzanim-snagama-bih/struktura>).

Слика 2. Јединице за разминирање у организационој структури ОС БиХ (<http://os.mod.gov.ba/o-oruzanim-snagama-bih/struktura>)

Деминерски батаљон ОС БиХ у свом саставу, поред команде, има: три деминерске чете, чету за уништавање НУС, чету за подршку, која у свом саставу има вод са деминерским псима, машински вод (машине за разминирање), вод за разминирање војних објеката и одељење за унутрашњу контролу квалитета разминирања. Поред чишћења и техничког извиђања, деминерски батаљон ОС БиХ је акредитован и за провођење упозоравања на опасност од мина и НУС, за шта поседује оспособљене људске капацитете, што омогућава несметано провођење ове компоненте противминских акција на деминерским пројектима који захтевају интегрално деловање више компоненти противминских акција.

Деминерски батаљон ОС БиХ је једина владина деминерска организација у БиХ која у свом организацијском саставу поседује тимове за генерално извиђање, који су оспособљени од Центра за противминско деловање и уништавање НУС ОС БиХ, те учествују у процесу генералног извиђања војних локација и осталих сумњивих површина у сарадњи са тимовима ВН МАС. Основни циљ спровођења генералног извиђања војних локација је идентификација ризика и потреба за техничким извиђањем, трајним обележавањем и операцијама разминирања. У овом процесу тимови за генерално извиђање из ОС БиХ, у сарадњи са тимовима регионалних канцеларија ВН МАС, прикупљају податке о сумњивим површинама и минској опасности ради допуњавања базе података, редуковања сумњиве површине и краткорочног и дугорочног планирања противминских акција.

Центар за противминско деловање и уништавање НУС ОС састоји се од: команде и три целине (одељења). Прва целина је Одељење за обуку, које у свом саставу има Одсек за обуку у хуманитарном разминирању и Одсек за обуку у

уништавању НУС. Друга целина је Одељење за планирање, развој и стандардизацију обуке, које такође у свом саставу има два одсека, тј. Одсек за развој и стандардизацију обуке и Одсек за планирање. Трећа целина је Одељење за подршку, које је за разлику од претходна два монолитно (нема одсеке) и у његовом саставу налазе се референти за персонал, логистику, материјално-финансијско пословање, везу, административне послове и возачи-курири (<http://os.mod.gov.ba/komanda-za-podrsku/komanda-za-obuku-i-doktrinu/o-koid>).

Центар за противминско деловање и уништавање НУС ОС је јединица која је усмерена на: планирање, стандардизацију, организацију и извођење стручно-специјалистичке обуке, курсева и семинара у складу са националним и другим међународним стандардима, за учеснике који ће учествовати и обучавати се за извођење противминских и операција уништавања НУС. Такође, један од његових задатака јесте координација и сарадња из области противминског деловања (хуманитарног деминирања и упозоравања на мине), уништавања НУС, запречавања (контрамобилности), војног деминирања (мобилности) са другим међународним центрима за противминско деловање у региону и у свету (*Ibidem*).

У погледу обуке у размињању, ОС БиХ су кроз Центар за противминско деловање и уништавање НУС ОС постигле веома значајне резултате и постају препознатљиве у земљи и региону као организација која поседује све предуслове да постане водећа снага на пољу обуке из области хуманитарног размињања и операција уништавања мина и НУС. Оружане снаге БиХ су властитим капацитетима, поред обуке својих припадника, изводиле обуку из домена хуманитарног размињања припадницима других деминерских владиних, невладиних и комерцијалних компанија које изводе операције хуманитарног размињања у БиХ, те и са припадницима Војске Србије, Војске Северне Македоније, Војске Црне Горе и Војске Краљевине Шведске. Осим обуке за припаднике ОС БиХ, војски из региона, овај Центар реализује и обуку са припадницима цивилних компанија и других владиних и невладиних организација у Босни и Херцеговини (<https://www.bhmac.org/wp-content/uploads/2024/06/Izvjestaj-o-radu-Centra-za-uklanjanje-mina-u-Bosni-i-Hercegovini-za-2023-godinu-prijedlog.pdf>).

Битно је истаћи да су ОС БиХ у протеклих 30 година прерасле у највећу владину организацију на државном нивоу која са 24% учествује у укупно размињеној површини у БиХ. Оружане снаге БиХ су у свом развоју прошле дуг пут од снага које су вршиле само војно размињање до највеће владине организације за хуманитарно размињање, која учествује од 25 до 30% у процесу чишћења мина и НУС у Босни и Херцеговини. У процесу извођења операција хуманитарног размињања ОС БиХ остварују непрекидан тренд раста ефикасности и ефективности и у периоду од 1999. до 2024. године кроз операције хуманитарног размињања дале су велики допринос у стварању безбедног окружења у БиХ. Оружане снаге БиХ су водећа деминерска, непрофитна и владина организација са веома важном улогом у стварању: безбедног окружења, основних предуслова за обнову ратом порушених стамбених и инфраструктурних објеката, деблокирању привредних и пољопривредних ресурса и њиховом враћању у функцију за коју су намењени. Поред тога, основна улога ОС БиХ у спровођењу противминског деловања усмерена је ка реализацији различитих пројеката од државног

интереса којима се осигуравају услови за друштвено-економски развој земље у целини (<https://www.bhmac.org>). Оружане снаге БиХ данас располажу са 34 мануелна деминерска одељења, девет одељења за машинску припрему, девет тимова паса за откривање експлозива, шест тимова за генерално извиђање, девет одељења за уништавање НУС и одељење за унутрашњу контролу квалитета хуманитарног разминирања (<https://www.mod.gov.ba>).

Основни стратешки концепт даљег развоја ОС БиХ посматрано са становишта противминског деловања заснован је првенство на извођењу операција хуманитарног разминирања и усмерен ка подршци у реализацији стратешких циљева који произилазе из Стратегије, где се тежиште усмерава према развијању људских и техничких капацитета који ће обезбедити да ОС БиХ у потпуности испуне стратешке циљеве и досадашњи ниво учешћа у процесу разминирања удвоструче.

Закључак

Проблем мина и НУС не може се посматрати локално (у смислу да је то проблем земаља чија је територија загађена минама и НУС), већ глобално. Доказ су сукоб у Украјини, али и оружани сукоби широм света, јер не постоји оружани сукоб у којем мине нису коришћене. Специфичност употребе мина огледа се у томе што се оне по окончању оружаних сукоба не могу „деангажовати“, већ напротив латентна опасност од њихове употребе настаје тек тада. Следствено томе неопходно је ангажовање целокупне међународне заједнице како би се прво створили легислативни предуслови за решење овог проблема (да водеће светске силе буду гарант поштовања усвојених докумената), а потом да се створе и физички (практични) инструменти (на пример, путем агенција Уједињених нација ангажовати међународне тимове за разминирање) да се након окончања оружаног сукоба на територији одређене земље приступи и хуманитарном разминирању загађених територија.

Босна и Херцеговина, као и многе земље на чијим територијама су се изводила борбена дејства, суочава се са проблемом мина и НУС, које поред безбедносног ризика за људе, животну средину и природна и материјална и друга добра имају и друштвено-економски ризик на развој земље у целини. Уочавајући значај разминирања, којим је непосредно условљен повратак расељених лица, економски развој земље и кориштење природних ресурса, БиХ је постепено стварала правне основе и развијала структуру за спровођење процеса противминског деловања, која се темељила на међународним конвенцијама, уговорима и стандардима. У овом процесу имала је међународну помоћ, што је на почетку процеса имало пресудни значај, а на крају је резултирало стварањем јаке и самодрживе националне структуре.

Из свега наведеног може се закључити и да су ОС БиХ само кратак период изводиле искључиво војно разминирање и да су за кратак временски период успеле успоставити капацитете и развити способности за извођење противминског деловања, у првом реду чишћења мина и НУС, а касније и осталих компонен-

ти противминског деловања према стандардима хуманитарног разминирања. Кључни моменат десио се када су паралелно са усвајањем Закона о деминирању у БиХ извршене и измене система безбедности усвајањем Закона о одбрани БиХ, што је резултирало успостављањем јединствене деминерске структуре ОС БиХ, а која је осигурала централизовано планирање и управљање и децентрализовано извршавање деминерских задатака.

Улога ОС БиХ, посматрано са становишта организације за разминирање, односно у операцијама хуманитарног разминирања, вишеструка је. Конкретно ОС БиХ су субјекат, али и снага система за противминско деловање БиХ, и самим тиме носилац противминских акција у операцијама хуманитарног разминирања. Оне планирају, организују, воде и контролишу извођење активности противминског деловања, али су истовремено и снага овог система јер су укључене у физичко извршавање задатака из домена хуманитарног разминирања на терену.

Такође, треба истаћи и да су ОС БиХ носилац обуке противминског деловања за целокупан систем безбедности БиХ. Оружане снаге БиХ извршиле су обуку највећег броја деминера који су тренутно, осим у ОС БиХ, ангажовани и у другим организацијама за разминирање у БиХ, али и широм света. Оружане снаге БиХ имају ресурсе и капацитете који обезбеђују квалитетно управљање и извођење свих сегмената противминског деловања, односно имају потребне способности за извођење операција хуманитарног разминирања. Даљи развој капацитета односи се на унапређење техничке опреме, размену знања и искустава на међународном нивоу, као и континуирано усавршавање особља кроз специјализоване курсеве и тренинге. Посебну важност има изградња институција на нивоу БиХ и центара за обуку, како би се обезбедила дугорочна самоодрживост процеса разминирања. Следствено томе може се закључити да је полазна хипотеза „Капацитети оружаних снага Босне и Херцеговине омогућавају извођење операција хуманитарног разминирања” доказана.

Литература

[1] Beridan, I., Smajić, M., Turčalo, S., Ćurak, N., Seizović, Z., Azinović, V., Cerić, H. & Ćosić, S. (2012). *Analiza sistema postavljanja u protuminskih akcija u Bosni i Hercegovini i prijedlozi za njihovo unapređenje: istraživački projekat – finalni izveštaj*. Fakultet političkih nauka. Sarajevo, str. 25–26.

[2] Zakon o deminiranju u Bosni i Hercegovini. (2002). *Sl. glasnik BiH*, br. 5/02. Sarajevo

[3] Ibrišimović, Z., Gutić, K. & Kukuruzović, N. (2011). *Problemi sa minama i protivminske akcije u BiH*. Copygraf, Tuzla, str. 17–18.

[4] *International Mine Action Standard*. (2003). United Nations Mine Action Service. United Nations Headquarters. New York

[5] Hasanagić, F. (2009). *Mine – prepreka u razvoju Bosne i Hercegovine*. Grafičar. Bihać. ISBN: 978-9958-781-34-6

[6] Kovačević, N. (2017). Mines in use in multinational operations. *Military Technical Courier*. 65 (1). pp. 186-211. DOI: 10.5937/vojtehg65-7689

- [7] Ковачевић, Н. (2015). Превентивне мере за безбедан рад са минама у мултинационалним операцијама. *Војнотехнички гласник*, 63 (4). стр. 192–214. DOI: 10.5937/vojtehg63-7330
- [8] Kovačević, N. (2018). Preventive measures for safe and healthy work with improvised explosive devices in multinational operations. *Military Technical Courier*, 66 (3). pp. 666–685. DOI: 10.5937/vojtehg66-9716; <http://dx.doi.org/10.5937/vojtehg66-9716>
- [9] Kovačević, N., Domjančić, S. & Kovač M. (2018). Strategijski menadžment u vojnoorganizacionim sistemima. *Vojno delo*, 70 (3). str. 252–283. DOI: 10.5937/vojdela1803252K
- [10] Ковачевић, Н., Каровић, С. & Ковач, М. (2017). Оружана агресија у савременим међународним односима. *Војно дело*, 69 (2). стр. 48–63 DOI: 10.5937/vojdela1702048K
- [11] Kukuruzović, N. (2015). *Minsko-eksplozivna sredstva*. Printcom. Tuzla.
- [12] Lisica, D. (2006). *Upravljanje rizicima u planiranju protuminskih akcija*. Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine. Sarajevo. ISBN: 9958915200, 9789958915208
- [13] Lisica, D. & Bajramović, Z. (2021). *Planiranje u sektoru sigurnosti*. Fakultet političkih nauka. Sarajevo. ISBN: 978-9926-475-27-7
- [14] Nikolić, S. (2006). *Upozoravanje na mine i druga ubojita sredstva*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Sarajevo. ISBN: 9993809683, 9789993809685
- [15] *Strategija protivminskog djelovanja u Bosni i Hercegovini 2018–2025*. (2019). Vijeće ministara BiH. Sarajevo.
- [16] *Ustav Bosne i Hercegovine*. (2009). Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i Sl. glasnik BiH, br. 25/2009 – Amandman I, Sarajevo.
- [17] <https://www.rcsbh.org/bs/programi-rcsbh-bs/upozoravanje-na-opasnost-od-mina>
- [18] <https://www.mod.gov.ba>
- [19] <http://os.mod.gov.ba/komanda-za-podrsku/komanda-za-obuku-i-doktrinu/o-koid>
- [20] <http://os.mod.gov.ba/obuka-i-vojna-edukacija-u-os-bih/centri-za-obuku-i-vojni-edukaciju-os-bih/default.aspx?id=104&langTag=bs-BA>
- [21] <https://www.bhmac.org/wp-content/uploads/2024/06/Izvjestaj-o-radu-Centra-za-uklanjanje-mina-u-Bosni-i-Hercegovini-za-2023-godinu-prijedlog.pdf>
- [22] <https://www.bhmac.org/strategija-protivminskog-djelovanja-2018-2025-godina>
- [23] <https://www.bhmac.org/wp-content/uploads/2025/09/Strategija-protivminskog-djelovanja-BiH-revidirani-dokument-za-period-2025-2027.-godina-bosanski-jezik.pdf>
- [24] <https://www.bhmac.org/trenutna-minska-situacija-plan-izvjestaj>

Резиме

Деструктивно деловање на људску популацију заједничка је карактеристика свих ратова кроз историју човечанства, и то не само у току њиховог трајања, него и дуго након престанка борбених дејстава. Једна од „најподмуклијих“ заоставштина рата (савременог доба) јесу мине и неексплодирана убојна

средства. Многе земље на чијим територијама су извођена борбена дејства суочавају се са овим проблемом. Наведени проблем је специфична претња безбедности јер је истовремено опасност за људе, животну средину и природна и материјална и друга добра, али и латентни узрок друштвено-економских штетности по друштво у целини. Када је у питању простор Југоисточне Европе, БиХ је у самом врху по броју заосталих мина и неексплодираних убојних средстава. Циљ рада је презентовање искуства из праксе у вези етиологије противминског деловања, и капацитета БиХ за извођење операција хуманитарног разминурања као сегмента противминског деловања. Тежиште у раду је на објашњењу једног дела (војни сектор) јединственог система успостављеног на нивоу БиХ, а усмереног на решавање проблема заосталих мина и неексплодираних убојних средстава. Следствено наведеном постављена је полазна хипотеза: „Капацитети оружаних снага Босне и Херцеговине омогућавају извођење операција хуманитарног разминурања”. У раду су комбинацијом посебних научних метода: индукције-дедукције, анализе-синтезе и дефиниције-класификације. Тежиште у раду је на објашњењу једног дела (војни сектор) јединственог система успостављеног на нивоу БиХ, а усмереног на решавање проблема заосталих мина и неексплодираних убојних средстава. Овакав модел противминског деловања где равноправно партиципира цивилни и војни сектор, није честа појава у свету, па је следствено томе циљ рада да се на основу искустава из праксе прикажу капацитети војног сектора овог система. Оружане снаге БиХ су највећа владина организација у БиХ која изводи операције хуманитарног разминурања.

Рад се састоји из четири дела која дају јединствену слику о капацитетима ОС БиХ у операцијама хуманитарног разминурања. Први део рада објашњава утицај мина и НУС на безбедност БиХ као државе, са тежиштем на безбедност становништва као конституента државе. Други део рада презентује етиологију противминског деловања у свету, са посебним освртом на појмовно одређење противминског деловања. Трећи део рада објашњава противминско деловање у БиХ од 1995. године до данас. Четврти и последњи део рада презентује капацитете којима располажу ОС БиХ за извођење операција хуманитарног разминурања.

Кључне речи: *мине, операције хуманитарног разминурања, оружане снаге Босне и Херцеговине*

